

DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.01>
УДК 343.98

В. Ю. Шепітько,

доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік)
Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки
і техніки України, завідувач кафедри криміналістики Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-2151>,
e-mail: shepitko.valery@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ДИДАКТИКИ В УКРАЇНІ

Розглянуто становлення та сучасний стан криміналістики як науки й навчальної дисципліни в Україні. Звернено увагу на деякі тенденції криміналістики в сучасних умовах. Акцентовано увагу на ролі криміналістики в науковому забезпеченні не лише процесу доказування, а й різних процедур правозастосування. Визначено зв'язок оптимізації діяльності суду й органів правопорядку із впровадженням інновацій у криміналістику.

Досліджено підходи до викладання криміналістики студентам-юристам університетів України. Визначено параметри вивчення криміналістики та предметів криміналістичної спрямованості. Продемонстровано можливості використання криміналістичного полігону й музею криміналістики під час проведення практичних занять і виконання лабораторних робіт.

Ключові слова: криміналістика, криміналістична дидактика, криміналістичні знання, тенденції криміналістики, криміналістичний полігон, музей криміналістики.

Постановка наукової проблеми. Виникнення криміналістики традиційно пов'язують з формуванням окремої «наукової дисципліни», «спеціального вчення» або «допоміжної науки» для судових слідчих, чинів жандармерії та поліції¹. Свого часу Г. Гросс підкреслював, що «кримінальне право не є наукою для себе, і найбільш цінні з положень <...> мають зрештою на меті лише одне — здобути практичне застосування <...>. Ці положення позбавлені будь-якого значення, якщо суддя не зможе застосувати ці абстрактності до реальностей життя <...>, якщо він узагалі не

¹ Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г. Москва, 2002. 1088 с.

знайомий з незліченними положеннями, сукупність яких складає криміналістику»¹ [Тут і далі переклад з російської наш. — Прим. авт.].

Криміналістика — наука, виникнення якої зумовлене впровадженням досягнень природничо-технічних наук у практику боротьби зі злочинністю. Формування наукових знань, що сприяють протидії злочинності, пов'язано з різними процесами: внутрішньою інтеграцією криміналістики й інтеграцією окремих напрямів (наукових дисциплін) — судових токсикології, фармакології, психології, психіатрії, медицини, бухгалтерії, експертизи та ін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В Україні криміналістика як наука й навчальна дисципліна має свою історію виникнення, становлення та розвитку. Станом на сьогодні простежуються певні тенденції у розвитку криміналістики, які безпосередньо пов'язані з практикою правозастосування. У літературних джерелах недостатньо уваги приділено історії криміналістики в Україні: такі спроби зроблено лише в деяких працях².

Мета статті: провести історичний екскурс та проаналізувати розвиток, становлення й сучасний стан криміналістики і криміналістичної дидактики в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Історичні передумови виникнення та розвитку криміналістики в Україні. Спроби формування криміналістики на теренах України пов'язані з освітньою і науковою діяльністю засновника криміналістики Г. Гросса, який 1898 р. відбув до Університету м. Чернівці (Буковина, Австро-Угорська імперія; нині — Чернівці, Україна), де був призначений ординарним професором кримінального права й деканом юридичного факультету. Роком раніше (1897) конгрес Міжнародного союзу криміналістів, який відбувся у м. Лінц (Австро-Угорщина), рекомендував додати викладання спеціального курсу з криміналістики до курсу навчання майбутніх юристів³.

Реальною спробою викладати криміналістику в Україні можна вважати застосування зарубіжного досвіду до вивчення цієї дисципліни професором О. Д. Кисельовим (юридичний факультет Імператорського Харківського університету)⁴. Із 1897 р. О. Д. Кисельов перебував у дворічному закордонному відрядженні з грошовим утриманням від університе-

¹ Гросс Г. Указ. соч. С. VIII—IX.

² Див., наприклад: Юсупов В. В. Криміналістика в Україні у XX—XXI століттях: монографія. Київ, 2018. 554 с.

³ Шепитько В. Ю. Проблеми становлення і розвитку криміналістики як університетської дисципліни // *Моделі преподавания криминалистики: история и современность*: сб. науч. тр./под ред.: Н. П. Яблокова, В. Ю. Шепитько. Харьков, 2014. С. 63, 64.

⁴ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т./НАПрН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого; ред. кол.: В. Я. Тацій та ін. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія/редкол.: В. Ю. Шепитько (голова) та ін. Харків, 2018. С. 361.

ту й Міністерства народної освіти, а 1899 р. вже власним коштом навідався до Альфонса Бертільйона в Парижі для вивчення методу ідентифікації¹. 1910 р. вперше в Російській імперії О. Д. Кисельов почав читати курс криміналістики, який став складовою навчальної програми — за спільним з професором судової медицини Імператорського Харківського університету М. С. Бокаріусом клопотанням².

Про роль та значення викладання криміналістики висловлювалися також інші тогочасні науковці. 13 жовтня 1894 р. на факультеті права й управління Львівського університету інавгураційну лекцію з судової медицини проголошував Л. Ваххольц (заслужений викладач Ягеллонського університету). Суть лекції полягала в тому, що недооцінювання криміналістики перешкоджає діяльності органів правопорядку та правосуддя³.

Формування в Україні судово-психологічного й тактичного напрямів у криміналістиці можна вважати надбанням наукової та освітньої практики — завдяки діяльності Л. Є. Владимірова в Імператорському Харківському університеті⁴, якого 1872 р. обрали професором кафедри кримінального права й судочинства цього університету. 1892 р. Л. Є. Владимірова затвердили у званні заслуженого професора⁵. Його наукові інтереси були достатньо різноспрямованими: дослідження механізму впливу кримінального закону на правосвідомість особистості, вивчення природи й ефективності суду присяжних, розроблення тактики ведення захисту з кримінальних справ, вивчення психологічних особливостей злочинців тощо⁶.

Суттєвий внесок у розвиток судової (юридичної) психології здійснив також видатний юрист, судовий оратор, професор А. Ф. Коні. До його наукових інтересів у галузі судової психології належали: психологія судової діяльності, психологія показань свідків і потерпілих, психологія самогубств та ін. Саме тому особливого значення набувають його праці: «Нравственные начала в уголовном процессе (общие черты судебной

¹ Див.: Шепитько М. В. Портретная галерея сайта Конгресса криминалистов: Киселев Александр Дмитриевич. URL: <https://crimcongress.com/tag/kiselev-a-d> (дата звернення: 01.09.2020).

² Енциклопедия криминалистики в лицах/под ред. В. Ю. Шепитько. Харьков, 2014. С. 159—161.

³ См.: Кендзерска Г. Изучение криминалистики в Польше//*Модели преподавания криминалистики: история и современность: ...*. С. 99.

⁴ У відомій роботі Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, В. П. Бузескула «Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805—1905)» (Харьков, 1906. С. 2) зауважено, що «в Харькове по временам жизнь была ключём, происходил не только обмен товаров, но и обмен мыслей».

⁵ Див.: Професори Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого/ред. кол.: В. Я. Тацій (голова), В. В. Сташис, В. В. Комаров та ін. Харків, 2004. С. 32; Там само. 2009. 144 с.

⁶ Див.: Енциклопедия криминалистики в лицах С. 67, 68.

етики» (1895)¹, «Память и внимание. Из воспоминаний судебного деятеля» (1922)², «Самоубийство в законе и жизни» (1898)³, «Антропологическая школа в уголовном праве» (1898). Наукова громадськість високо оцінила творчі здобутки Анатолія Федоровича Коні: 1890 р. Імператорський Харківський університет надав йому ступінь доктора кримінального права без захисту дисертації (*honoris causa*)⁴, а Харківське юридичне товариство обрало своїм почесним членом⁵.

Розвиток криміналістики нерозривно пов'язаний з ім'ям заслуженого професора М. С. Бокаріуса. Його фундаментальні праці заклали засади формування й викладання предмета криміналістики в Україні. Микола Сергійович не лише мав схильність до викладацької діяльності та здатність якнайкраще організувати навчальний процес, а й, безумовно, був талановитим педагогом⁶.

М. С. Бокаріус викладав судову медицину на юридичному факультеті Імператорського Харківського університету (з 1905 р.), а також «Курс мікроскопічних і мікрохімічних досліджень речових доказів» (для студентів 4-го курсу; 1909—1916), «Практичний курс техніки судово-медичних розтинів» (для студентів 4-го та 5-го курсів; 1907—1909)⁷.

Відтоді криміналістика як університетська дисципліна успішно розвивалася. Із 1920 р. (від часу заснування Інституту народного господарства, згодом — Харківський юридичний інститут, нині — *Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*) криміналістику як предмет викладають у межах дисциплін судової медицини та кримінальної (криміналістичної) техніки.

У цей період курс «Техніка розслідування злочинів» читав судовий медик, відомий професор М. С. Бокаріус. Його послідовник і син, М. М. Бокаріус, зазначав: «Можна цілком обґрунтовано вважати М. С. [Миколу Сергійовича Бокаріуса. — *Прим. авт.*] засновником криміналістичного напрямку в судовій медицині, який у наступні роки досить поширився як у науковій, так і в практичній роботі судових медиків. Цей напрям черво-

¹ Див., наприклад: Коні А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе (общие черты судебной этики)//*Избранные произведения. Статьи и заметки. Судебные речи. Воспоминания*. Москва, 1956. 888 с.

² Его же. Память и внимание. Из воспоминаний судебного деятеля. Петербург, 1922. 77 с.

³ Его же. Самоубийство в законе и жизни/под ред. А. М. Винавера и др. Москва, 1923. 26 с.

⁴ Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 3: К — М/редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ, 2001. С. 262.

⁵ Коні А. Ф. Избранные произведения: в 2-х т. Т. 1: Воспоминания. 2-е изд., доп./сост. Л. Б. Амелин. Москва, 1959. С. 12.

⁶ Бокариус Н. Н. Жизнь и деятельность заслуженного профессора Николая Сергеевича Бокариуса//*Криміналіст першодрукований*. Харків, 2013. № 6. С. 170.

⁷ Там само. С. 170, 171.

ною ниткою проходить у працях М. С. і завжди був наявним у його практичній діяльності»¹.

Невипадково також, що тривалий час в Україні плідно діяла громадська організація — «Товариство судових медиків і криміналістів», що стала віддзеркаленням розвитку криміналістичного напрямку в судовій медицині. На засіданнях учасники цього товариства обговорювали проблеми судово-медичної травматології, механічної асфіксії, експертизи речових доказів, а також питання теорії судової експертизи й ідентифікації об'єктів експертного дослідження².

Подальші становлення та розвиток криміналістики в Україні нерозривно пов'язані із заснуванням судово-експертних установ. 10 липня 1923 р. Раднарком УСРР ухвалив Положення про заснування в Харкові, Києві й Одесі краєвих (обласних) кабінетів науково-судової експертизи та затвердив положення про них. У перших рядках згаданого Положення йдеться про те, що ці кабінети започатковано «для проведення різного роду науково-технічних дослідів у судових справах». Для виконання згаданих досліджень у складі кабінетів передбачили чотири секції: 1) хімічних і фізико-хімічних досліджень; 2) судово-медичних макро- й мікроскопічних досліджень; 3) судово-фотографічних досліджень; 4) ідентифікації особи³.

Участь українських криміналістів у різноманітних професійних неурядових організаціях зумовлено формуванням наукових криміналістичних шкіл і початком викладання кримінальної техніки (криміналістики) у юридичних навчальних закладах України. Перші спроби викладання кримінально-правових дисциплін та дисциплін криміналістичного спрямування здійснені на юридичному факультеті («Відділення моральних і політичних наук») Імператорського Харківського університету⁴ й пов'язані з діяльністю видатних науковців і практиків.

Важливо, що з 1897 р. у Міжнародному союзі криміналістів перебували представники від українських земель, що належали тоді до складу Російської імперії (професор Імператорського Харківського університету В. П. Даневський). Пізніше (12.01.1900) до роботи Міжнародного союзу криміналістів долучився відомий криміналіст, фундатор психологічного напрямку у кримінальному праві, професор кримінального права

¹ Бокариус Н. Н. Указ. соч.//*Там само*. № 7. С. 144, 145.

² Козаченко І. М. До 60-річчя Харківського товариства судових медиків і криміналістів ім. проф. М. М. Бокариуса//*Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*: зб. наук. пр. Харків, 2009. Вип. 9. С. 589.

³ Бокариус Н. Н. 25 лет работы Харьковского научно-исследовательского института судебной экспертизы им. Засл. проф. Н. С. Бокариуса//*Проблеми криміналістики и судебной экспертизы*: сб. науч. работ, посвящ. 25-летию юбилею Ин-та/ под общ. ред. Д. Х. Панасюка; редкол.: Н. Н. Бокариус, В. П. Колмаков, И. А. Сапожников. Харьков, 1948. С. 10, 11.

⁴ Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 1804—2009/редкол.: В. Я. Тацій, В. В. Сташис, А. П. Гетьман та ін. Харків, 2009. 464 с.

Імператорського Харківського університету Л. Є. Владимиров, а дещо згодом (з 01.01.1901 р.) — А. А. Левенстим і М. Й. Куплеваський ¹.

На сучасному етапі в європейському просторі також успішно функціонують товариства криміналістів, активно розвиваючи криміналістику й судову експертизу, просуваючи передові досягнення криміналістичної науки: Литовське товариство криміналістів, Польське товариство криміналістів, Словацьке товариство криміналістів, Міжнародний Конгрес Криміналістів та ін.

Тенденції криміналістики в Україні у сучасних умовах. В Україні розвиток криміналістики відбувається за трьома головними напрямками: 1) розвиток університетської науки (науки в навчальних закладах); 2) розвиток академічної науки (у межах діяльності науково-дослідних інституцій); 3) розвиток у межах відомчої підпорядкованості (у межах науково-дослідних підрозділів у структурі Міністерства внутрішніх справ України, судово-експертних установ у системі Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я та ін.).

Розвиток університетської науки здійснюється здебільшого завдяки науковим дослідженням спеціалізованих кафедр юридичних факультетів, інститутів або університетів (кафедр криміналістики, криміналістики і судової медицини, криміналістики і судової експертології тощо) та розробленню наукових тем криміналістичного спрямування в науково-дослідних секторах вищих юридичних закладів освіти.

В академічній науці дослідження з криміналістики здійснюють структурні підрозділи Національної академії правових наук України (далі — *НАПрН*) у межах її науково-дослідних інститутів (наприклад: лабораторія «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України). Координує наукові дослідження за цим напрямом відділення кримінально-правових наук НАПрН України, у структурі якого функціонує бюро з проблем криміналістики, судової експертизи, оперативно-розшукової діяльності та юридичної психології. Зокрема, результатом наукових досліджень академічної науки є підготовка фундаментальних праць «Правова доктрина України: у 5 томах» (том 5 присвячено стану, проблемам і шляхам розвитку кримінально-правових наук в Україні); «Велика українська юридична енциклопедія: у 20 томах» (том 20 охоплює проблеми криміналістики, судової експертизи та юридичної психології) тощо ².

¹ Шепітько М. В. Українська група Міжнародного Криміналістичного Союзу: шлях від Відня до Парижа//*Криміналіст періодично видається*. Харків, 2019. № 18. С. 43—61.

² Правова доктрина України: у 5 т. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку/за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. Харків, 2013. 1240 с. ; Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 20 952 с.

Розвиток криміналістики в Україні пов'язаний з розробленням окремих криміналістичних теорій, дослідженням проблем криміналістичної техніки, тактики й методики розслідування окремих видів злочинів. На сучасному етапі окремі вчені й наукові колективи розробляють та впроваджують науково-технічні засоби, методи й технології у практику протидії злочинності. Підтвердженням цього факту є захист значної кількості дисертаційних досліджень з різних проблем криміналістики, оприлюднені монографії та наукові праці, участь у міжнародних конгресах, симпозіумах і конференціях.

Криміналістика належить до наук кримінально-правового циклу, що динамічно розвиваються. У літературних джерелах справедливо відзначено, що сучасну криміналістичну науку (як певну реальність) описати доволі складно, навіть у межах однієї наукової школи. Лавиноподібний потік нових знань потребує переосмислення предмета й меж криміналістичної науки, особливо зважаючи на процеси глобалізації, інтеграції та диференціації знань¹.

Сьогодні в Україні відбувається реформування органів правопорядку й суду, суттєво змінюється законодавство, у практичну діяльність активно впроваджуються електронні ресурси. На криміналістику впливають зміни, що відбуваються у правовому полі, певна ревізія традиційних інститутів кримінального права і процесу.

Отже, у кримінальному законодавстві сучасної України відбуваються суттєві зміни. Зокрема, 2020 р. кримінальні правопорушення розподілено на злочини та кримінальні проступки. Щодо кримінальних проступків ідеться про спрощене досудове розслідування. У цьому сенсі криміналістика має надати алгоритм дій співробітникам органів правопорядку, запропонувати криміналістичні методики розслідування кримінальних проступків.

Проблема набуває особливої актуальності у зв'язку з необхідністю узгодити вітчизняний кримінальний процесуальний механізм з європейськими стандартами, забезпечити належний баланс публічних і приватних інтересів², тому було внесено пропозиції про необхідність криміналістичного забезпечення діяльності прокурорів, суддів і адвокатів.

Виникає важливе питання — кому має слугувати криміналістика в нових умовах? Використання криміналістичних знань передбачає здійснення пізнавальної діяльності різними суб'єктами у сфері правосуддя. Цільова спрямованість суб'єктів цієї діяльності повинна бути пов'язана з відновленням справедливості, досягненням істини. Тому в загальному

¹ Малевски Г. В поисках собственной модели обучения — метаморфозы криминалистической дидактики в Литве//*Модели преподавания криминалистики: история и современность*: ... С. 57.

² Шепитько В. Ю. Криминалістика в системі юридических наук и ее роль в глобальном мире//*Криміналістика та судова експертиза: наука, навчання, практика*: зб. наук. пр.: у 2 т. Харків, 2014. Т. 1. С. 149.

кримінальному процесі суб'єктом використання криміналістичних знань може бути не лише слідчий, а й сторони кримінального провадження, інші суб'єкти, наділені відповідними повноваженнями (наприклад, процесуальний керівник, детектив, слідчий суддя), а також суд.

Викладання криміналістики в Україні та проблеми криміналістичної дидактики. В Україні суттєву увагу слід приділити проблемам криміналістичної дидактики. Станом на сьогодні знову актуальні питання, поставлені ще на початку ХХ ст.: «Хто має викладати криміналістику?», «Кому її слід викладати?», «Коли і як її викладати?»¹.

У сучасних умовах існують різні підходи до ролі криміналістики в юридичній освіті під час підготовки студентів-юристів. У цьому напрямі також відбуваються наукові дискусії².

За нашим переконанням, криміналістику як навчальну дисципліну необхідно викладати всім студентам-юристам. При цьому криміналістика повинна бути обов'язковою (нормативною) дисципліною на юридичних факультетах і в університетах — незалежно від професійної спрямованості (спеціалізації) майбутніх юристів (прокурор, детектив, адвокат, нотаріус, юрисконсульт, суддя та ін.). Інша річ, що різним юристам необхідний різний обсяг даних криміналістичного спрямування³, певне навчальне навантаження за різними програмами. Навчання студентів-юристів з предмета «Криміналістика» передбачає розвиток у них творчого мислення, формування навичок для здійснення практичної діяльності, ухвалення правильних рішень⁴.

Природно, що класичне навчання має певним чином модернізуватися. Необхідно інтенсивніше використовувати нові методичні розробки — бліцтести (квіктести), ділові ігри, постановку проблемних і ситуаційних завдань. Сьогодні звичні для попередніх поколінь лекції, практичні й семінарські заняття неможливі без демонстрування фрагментів відеофільмів, мультимедійних презентацій, застосування решти оригінальних комп'ютерних навчальних продуктів⁵, а лабораторні роботи з криміналістики — без використання сучасного обладнання, приладів та науково-технічних засобів.

¹ Маннс Г. Ю. Криминалистика, как прикладная дисциплина и предмет преподавания//*Криминалист первопечатный*. Харьков. 2011. № 3. С. 92—97.

² Див.: VII Polish Forensic Science Society Symposium “Criminalistics — Education First...”//*A First Printed Criminalist*. Kharkiv, 2018. № 16. P. 124, 125.

³ Шепитько В. Ю. Криминалистика XXI века: предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях//*Современное состояние и развитие криминалистики*: сб. науч. тр. Харьков, 2012. С. 53.

⁴ Его же. Проблемы становления и развития криминалистики как университетской дисциплины в Украине//*Модели преподавания криминалистики: история и современность*: сб. науч. тр./под ред. Н. П. Яблокова, В. Ю. Шепитько. Харьков, 2014. С. 73.

⁵ Див.: Шепитько В. Ю. Про розробку та впровадження в навчальний процес новітніх технологій навчання//*Проблеми вищої юридичної освіти*: тези доп. та наук. повідомл. наук.-метод. конф. (Харків, 18—19.12.2001)/за ред. В. В. Комарова. Харків, 2002. С. 79—81.

Заняття з криміналістики зазвичай пов'язані з розробленням їх сценарію, необхідністю моделювання (імітації) ситуацій. У разі роботи студентів у малих групах слід підготувати, принаймні, кілька сценаріїв. Безумовно, перевагою ситуативних методів навчання варто визнати збільшення привабливості занять, що мотивує до здобуття теоретичних знань ¹.

Важливу роль у проведенні практичних занять і виконанні лабораторних робіт з криміналістики має виконувати музей криміналістики та криміналістичний полігон.

Криміналістичний полігон — це спеціально обладнана територія або приміщення для проведення таких занять у польових умовах. Полігон слід облаштувати для виконання конкретних завдань студентами вищих навчальних юридичних закладів: кімнатами для інсценувань, меблями, макетами, манекенами, моделями, аналогами тощо. Також на полігоні стануть у пригоді різноманітні криміналістична техніка, тренажери, прилади, пристосування, матеріали.

На криміналістичному полігоні доцільно проводити заняття з таких тем, як: судово-оперативна фотографія, трасологія, судова балістика, тактика огляду місця події, тактика слідчого експерименту, а також розслідування вбивств, аварій на залізничному транспорті, кримінальних вибухів, пожеж і підпалів, дорожньо-транспортних подій, авіакатастроф ².

Висновки. На підставі історичних даних простежено становлення й розвиток криміналістики за різними напрямками (технічним, тактико-психологічним, медико-криміналістичним тощо). Підкреслено роль особистості у розвитку науки, визначено внесок у формування криміналістики видатних науковців, судових медиків, судових експертів, юристів (Л. Є. Владимиrowa, О. Д. Кисельова, А. Ф. Коні, М. С. Бокаріуса та ін.), які працювали і здійснювали свою наукову діяльність в Імператорському Харківському університеті.

У сучасних реаліях розвиток криміналістики зумовлено науково-технічним прогресом. Важливою тенденцією криміналістики є інтеграція знань, пропонування новітніх, інноваційних розробок науки, спрямованих на розв'язання завдань протидії злочинності. Інформатизація соціального середовища сприяла певній технологізації криміналістики, розробленню та впровадженню в неї інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій. Станом на сьогодні на державному рівні поставлено завдання діджиталізації найбільш важливих сфер життєдіяльності суспільства.

Привернуто увагу до проблем криміналістичної дидактики. Сформульовано аргументи щодо необхідності вивчення предмета криміналістики майбутніми юристами. Узагальнено модернізовані підходи до навчання

¹ Див.: Кендзерска Г. Указ. соч. С. 111, 112.

² Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 20 ... С. 622, 623.

криміналістики, визначено роль у такому навчанні мультимедійних засобів, криміналістичного полігона й музею криміналістики.

References

- Bagalei, D. I., Sumtcov, N. F., Buzeskul V. P. (2017). *Kratkii ocherk istorii Kharkovskogo universiteta za pervye sto let ego sushchestvovaniia (1805—1905)*. Moscow [in Russian].
- Bokarius, N. N. (1948). 25 let raboty Kharkovskogo nauchno-issledovatel'skogo instituta sudebnoi ekspertizy im. Zasl. prof. N. S. Bokariusa. *Problemy kriminalistiki i sudebnoi ekspertizy*: sb. nauch. rabot, posviashch. 25-letnemu iubil'eu Ed: D. Kh. Panasiuka; Eds: N. N. Bokarius, V. P. Kolmakov, I. A. Sapozhnikov. Kharkiv [in Russian].
- Bokarius, N. N. (2013). Zhizn i deiatel'nost' zasluzhennogo professora Nikolaia Sergeevicha Bokariusa. *Kriminalist pershodrukovanii*. Kharkiv, № 6 [in Russian].
- Entsiklopediia kriminalistiki v litcakh*. (2014). V. Iu. Shepitko. (Ed). Kharkiv [in Russian].
- Gross, G. (2002). *Rukovodstvo dlia sudebnykh sledovatelei kak sistema kriminalistiki*. Novoe izd., perepech. s izd. 1908 g. Moscow [in Russian].
- Kendzerska, G. (2014). Izuchenie kriminalistiki v Pol'she. *Modeli prepodavaniia kriminalistiki: istoriia i sovremennost'*: sb. nauch. Trudov. Eds: N. P. Iablokova, V. Iu. Shepitko. Kharkiv [in Russian].
- Koni, A. F. (1922). *Pamiat i vnimanie. Iz vospominanii sudebnogo deiatelia*. Petersburg [in Russian].
- Koni, A. F. (1923). *Samoubiistvo v zakone i zhizni*. Eds.: A. M. Vinavera i dr. Moscow [in Russian].
- Koni, A. F. (1956). Nravstvennye nachala v ugovnom protsesse (obshchie cherty sudebnoi etiki). *Izbrannye proizvedeniia. Stati i zametki. Sudebnye rechi. Vospominaniia*. Moscow [in Russian].
- Koni, A. F. (1959). *Izbrannye proizvedeniia*: v 2-kh t. T. 1: Vospominaniia. 2-e izd., dop. sost. L. B. Amelin. Moscow [in Russian].
- Kozachenko, I. M. (2009). Do 60-richchia Kharkivskoho tovarystva sudovykh medykiv i kryminalistiv im. prof. M. M. Bokariusa. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Kharkiv. Vyp. 9 [in Ukrainian].
- Malevski, G. (2014). V poiskakh sobstvennoi modeli obucheniia — metamorfozy kriminalisticheskoi didaktiki v Litve. *Modeli prepodavaniia kriminalistiki: istoriia i sovremennost'*: sb. nauch. trudov. Eds: N. P. Iablokova, V. Iu. Shepitko. Kharkiv [in Russian].
- Manns, G. (2011). Kriminalistika, kak prikladnaia distsiplina i predmet prepodavaniia. *Kriminalist pervopechatnyi*. Kharkiv. № 3 [in Russian].
- Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. 1804—2009* (2009). Eds: V. Ya. Tatsii (holova), V. V. Stashys, A. P. Hetman ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- Pravova doktryna Ukrainy* (2013): u 5 t. T. 5: Kryminalno-pravovi nauky v Ukraini: stan, problemy ta shliakhy rozvytku. Eds.: V. Ya. Tatsiia, V. I. Borysova. Kharkiv [in Ukrainian].
- Profesory Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. (2004). Eds.: V. Ya. Tatsii (holova), V. V. Stashys, V. V. Komarov ta in. Kharkiv [in Ukrainian].

- Shepitko, M. V. (2019). Ukrainska hrupa Mizhnarodnoho Kryminalistychnoho Soiuzu: shliakh vid Vidnia do Paryzha. *Kryminalist pershodrukovanyni*. Kharkiv, № 18 [in Ukrainian].
- Shepitko, M. V. *Portretnaia galereia saita Kongressa kriminalistov: Kiselev Aleksandr Dmitrievich*. URL: <https://crimcongress.com/tag/kiselev-a-d> (data zvernennia: 01.09.2020) [in Russian].
- Shepitko, V. Iu. (2012). Kriminalistika XXI veka: predmet poznaniia, zadachi i tendentcii v novykh usloviiakh. *Sovremennoe sostoiianie i razvitie kriminalistiki*: sb. nauch. tr. Kharkov [in Russian].
- Shepitko, V. Iu. (2014). Kriminalistika v sisteme iuridicheskikh nauk i ee rol v globalnom mire. *Kriminalistika ta sudova ekspertiza: nauka, navchannia, praktika*: zb. nauk. pr.: u 2 t. Kharkiv [in Russian].
- Shepitko, V. Iu. (2014). Problemy stanovleniia i razvitiia kriminalistiki kak universitetskoi distsipliny. *Modeli prepodavaniia kriminalistiki: istoriia i sovremennost*: sb. nauch. tr. Eds.: N. P. Iablokova, V. Iu. Shepitko. Kharkiv [in Russian].
- Shepytko, V. Yu. (2002). Pro rozrobku ta vprovadzhennia v navchalnyi protses novitnikh tekhnolohii navchannia. *Problemy vyshchoi yurydychnoi osvity: tezy dop. ta nauk. povidoml. nauk.-metod. konf.* (Kharkiv, 18—19.12.2001). V. V. Komarov (Ed.). Kharkiv [in Ukrainian].
- Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia* (2018): u 20 t. NAPrN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, Nats. yuryd. un-t imeni Yaroslava Mudroho; Eds.: V. Ya. Tatsii ta in. T. 20: Kryminalistyka, sudova ekspertiza, yurydychna psykholohiia. Eds: V. Yu. Shepitko ta in. Kharkiv [in Ukrainian].
- VII Polish Forensic Science Society Simposium “Criminalistics — Education First...”. *A First Printed Criminalist*. Kharkiv, 2018. № 16.
- Yurydychna entsyklopediia* (2001): v 6 t. T. 3: K — M. Eds: Yu. S. Shemshuchenko (holova) ta in. Kyiv [in Ukrainian].
- Yusupov, V. V. (2018). *Kryminalistyka v Ukraini u XX—XXI stolittiakh*: monohrafiia. Kyiv [in Ukrainian].

В. Ю. Шепитько

ФОРМИРОВАНИЕ КРИМИНАЛИСТИКИ И КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ДИДАКТИКИ В УКРАИНЕ

Рассмотрено становление, развитие и современное состояние криминалистики как науки и учебной дисциплины в Украине. Обращено внимание на некоторые тенденции криминалистики в современных условиях, а именно на связь изменений в криминалистических знаниях с научно-техническим прогрессом современного общества.

Акцентируется внимание на роли криминалистики в научном обеспечении не только процесса доказывания, но и различных процедур правоприменения. Использование криминалистических знаний актуально для практической деятельности различных юристов: прокурора, следователя, детектива, судьи, адвоката, нотариуса, юрисконсульта и др. Установлена взаимосвязь оптимизации деятельности суда и органов правопорядка с внедрением инноваций в криминалистику.

Рассмотрены подходы к преподаванию криминалистики студентам-юристам в вузах Украины. Обоснована необходимость обучения криминалистике студентов-юристов различных специализаций. Определены параметры обучения криминалистике и предметам криминалистической направленности: объём учебной нагрузки, временной период обучения, формы обучения, способы передачи информации, методы усвоения практических навыков и др.

Аргументирована роль модернизированных способов в обучении криминалистике: деловых игр, решения нестандартных мыслительных задач, экспресс-тестов, мультимедийных средств и электронных баз знаний, технического инструментария. Продемонстрированы возможности использования криминалистического полигона и музея криминалистики при проведении практических занятий и лабораторных работ.

Ключевые слова: криминалистика, криминалистическая дидактика, криминалистические знания, тенденции криминалистики, криминалистический полигон, музей криминалистики.

V. Shepitko

FORMATION OF CRIMINALISTICS AND FORENSIC DIDACTICS IN UKRAINE

The article is devoted to formation, development and current status of criminalistics as a science and academic discipline in Ukraine. Attention is drawn to some trends in criminalistics in modern conditions. The variability of forensic knowledge is associated with the scientific and technological progress of modern society.

Special attention is drawn to the role of criminalistics in scientific support of not only proof procedure, but also of various law enforcement procedures. The use of forensic knowledge is relevant in the practical activities of various lawyers: prosecutor, investigator, detective, judge, lawyer, notary, legal adviser, etc. The relationship between activities optimization of the court and law enforcement agencies with introduction of criminalistics innovations is established.

The approaches to teaching criminalistics for law students in Ukrainian universities are considered. The necessity of teaching criminalistics to law students of various specializations is substantiated. The volume of workload, period of study, forms of education, information transfer methods, methods of mastering practical skills are defined as parameters for teaching criminalistics and criminalistics disciplines.

The role of modernized methods in teaching criminalistics is justified. The following modernized methods are defined: business games, solving non-standard cognitive tasks, quick tests, the use of multimedia tools and electronic data base, technical tools, etc. The possibilities of using the criminalistics training ground and criminalistics museum in the course of practical seminars and laboratory works are demonstrated.

Keywords: criminalistics, forensic didactics, forensic knowledge, criminalistics trends, criminalistics training ground, criminalistics science museum.

Надійшла до редколегії 02.10.2020

Шепітько В. Ю. Формування криміналістики та криміналістичної дидактики в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 7—19. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2020.01>.